

SİYASÎ DOKTRİNLER TARİHİ

Eski Çağ'dan Zamanımıza Kadar

YAYIN NO: 957

SİYASİ DOKTRİNLER TARİHİ
Eski Çağ'dan Zamanımıza Kadar
Gaetano Mosca

© Bilge Kültür Sanat Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika No: 16228

1. Basım: Ekim 2019

ISBN: 978 - 605 - 7931 - 57 - 3

Kapak: *Yasin Çetin*
Sayfa Düzeni: *Nurel Naycı*
Baskı-Cilt: *Çevik Matbaacılık*
Davutpaşa Cad. Besler İş Merkezi No: 20/18-19 Topkapı / İstanbul
Tel: (0212) 501 30 19
Kapak Baskı: *Saner Matbaacılık*

BİLGE KÜLTÜR SANAT

Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han No: 1 Kat: 1 34110 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: (0212) 520 72 53 (Pbx) Faks: (0212) 511 47 74
bilge@bilgeyayincilik.com www.bilgeyayincilik.com

SİYASÎ DOKTRİNLER TARİHİ

Eski Çağ'dan Zamanımıza Kadar

GAETANO MOSCA

Çeviren

Samih Tiryakioğlu

Bilge
Kültür • Sanat

İÇİNDEKİLER

I	Siyasî doktrinlerle kurumlar arasındaki münasebetler	11
II	İlk insan toplulukları	13
III	Büyük Doğu imparatorlukları	15
IV	Doğu kavimlerinin siyasî doktrini	21
V	Eski Yunanistan'da siyasî kurumlar	27
VI	Eski Yunanistan'ın ilk siyasî doktrinleri	32
VII	Eflâton ile Aristoteles'in siyasî doktrinleri	38
VIII	Yunanistan'ın son siyasî teorilerine bir bakış	47
IX	Eski Roma'nın siyasî kurumları ve doktrinleri	50
X	Roma İmparatorluğu'nun çöküş ve antik medeniyetin yok oluş sebepleri üzerine birkaç düşünce	56
XI	Orta Çağ - Sınırları - Orta Çağ düşüncesinin başlıca vasıflarına bir bakış	61
XII	Orta Çağ'ın XI. yüzyıla kadarki siyasî düşüncesi	63
XIII	Papalıkla imparatorluk, kamunlar ve derebeylikler arasındaki mücadelenin ikinci safhasında siyasî doktrinler	69
XIV	Kilise ile devlet arasındaki mücadelenin devamı - Dante Alighieri, Padova'lı Marsile ve Ockham	75
XV	XIV. yüzyılın ikinci yarısı ile XV. yüzyılın politik yazarları	78
XVI	Batı Avrupa'nın ve özellikle İtalya'nın XV. yüzyıl sonundaki politik şartları	81
XVII	XIV ve XV. yüzyılda Floransa - Niccolo Machiavelli'nin hayatı	86
XVIII	"Prens" in bireşimsel ve eleştirimsel izahı	93
XIX	XVI. yüzyılın politik yazarları, Guicciardini ve pratik Makyavelistler	104
XX	Thomas Morus ve XVI. yüzyılda Almanya'daki komünist eğilimler	111
XXI	Girolamo Vida. Antimonarşistler. Bodin ve Botero	116
XXII	Campanella, Boccacini ve Grotius	122
XXIII	"Magna Charta" ve İngiliz anayasasının Stuart'ların tahta çıkışlarına kadar olan gelişmesi	127
XXIV	İlk Stuart'lar ve Crommwell'in diktatörlüğü	137
XXV	Son Stuart'lar ve William of Orange devrinde İngiliz anayasa tarihinin başlıca olayları	144

XXVI	Büyük Britanya'da XVIII. ve XIX. yüzyıllar boyunca parlamentar hükümet ve anayasa reformları	151
XXVII	XVIII. yüzyıl İngiliz politik yazarları ve Spinoza	156
XXVIII	Boussuet - Fénelon - Vauban - Rahip de Saint-Pierre - XVIII. yüzyıldaki Fransa üzerine düşünceler - bu yüzyılın ilk yazarları - Boulainvilliers ve d'Argenson	163
XXIX	Montesquieu - Vico	167
XXX	Jean-Jacques Rousseau	172
XXXI	XVIII. yüzyıl sonundaki sosyalist yazarlar - Gracchus Babeuf ve "Eşitler Suikastı" - Fransız İhtilâli aleyhindeki yazarlar üzerine düşünceler	182
XXXII	Charles Fourier - Richard Owen - Henri de Saint-Simon ve Saint-Simon doktrini	189
XXXIII	XIX. yüzyılın ilk yarısının Fransız sosyalistleri ve ilk anarşist yazarlar	197
XXXIV	İtalyan yurtsever yazarları	205
XXXV	Tocqueville, Comte ve Herbert Spencer	211
XXXVI	İlk Alman sosyalist yazarları ve Ferdinand Lassalle	218
XXXVII	Karl Marx - sermaye ve tarihsel maddecilik	224
XXXVIII	Henry George ve Georges Sorel	237
XXXIX	Üstün insan doktrini ve ırkçı teoriler	241
XL	Siyasî idareci sınıf teorisi	256

2. BÖLÜM: 1914'ten Sonraki Siyasî Doktrinler

XL	Önsöz	269
XLII	1900'den beri dünya tarihi	271
XLIII	1914'ten beri siyasî düşüncenin genel vasıfları	275
XLIV	Zorbalık doktrinleri	279
XLV	Emperyalist doktrinlerin 1914'ten beri tekâmülü	282
XLVI	Milliyetçi doktrinler	286
XLVII	Ekonomik ve demografik milliyetçilik	292
XLVIII	Liberallerle otoriterler arasındaki çatışma	295
XLVIX	Demokrasinin tenkitleri	298
L	Charles Maurras	299
LI	Neo-demokratik doktrinler	303
LII	Radikalizm doktrinleri	304
LIII	Bergson	309
LIV	Otoriter sosyalizm etrafındaki tartışmalar	311
LV	Faşist ve totaliter doktrinler	315
LVI	Doğunun siyasî doktrinleri	323
LVII	Feminist doktrinler	330
LVIII	Siyasî doktrinler ve sosyoloji	339

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Son üç yıldan beri Varlık Yayınlarının “Faydalı Kitaplar” dizisine yaptığım çevirilerden bir amaç güttüğüm, dikkatli okuyucuların gözünden kaçmamış olsa gerek.

Gerçekten, “Milletlerin Karakterleri” bize belli başlı insan ırklarının vasıflarını; “Dinler Tarihi” bunların dinsel inançlarını; “Siyasî Doktrinler Tarihi” ise siyasal inançlarını anlatmaktadır.

“Avrupa Milletleri Mukayeseli Tarihi”nde dünyanın gidişine yön vermiş, çağdaş medeniyete beşik olmuş bir kıtada tarih öncesinden bugüne kadar olup bitenleri görüyoruz.

Son olarak “Fransız İhtilâli Tarihi” de XVIII. yüzyıl sonundan günümüze kadarki bütün sosyal, siyasal ve ekonomik olayların köklerini, nedenlerini incelemektedir.

Yazarları başka başka olmakla birlikte bütün bu eserler birbirlerini tamamlayıcı niteliktedirler.

İşte bu zincirin yeni halkası, şimdi elinizde bulunan “Siyasî Doktrinler Tarihi” dir.

Bunu yapmaktan amacım, tarih boyunca yaşamış ve sırasına göre tarihin akışına yön vermiş milletlerin yaşayış ve davranışlarına hâkim olan unsurları en yetkili kişilerin kaleminden ortaya sererek kafası işleyen, meraklı ve dikkatli bir okuyucunun bunlar üzerine düşünüp sonuca varmasını sağlamaktır.

Siyasî doktrinler, hele yurdumuzda, günün konusu hâindedir. Gazetelerden, dergilerden tutun da broşürlere; kitaplara kadar türlü yayınlarda uluorta, rastgele ve bazen de yalan-yanlış, bu doktrinlerin sözü edilmektedir.

Gündelik sohbetlerde bile kimimiz sosyalist, kimimiz liberal, kimimiz devletçi, kimimiz ırkçı... geçinip duruyoruz. Fakat acaba bu sözlerin anlamlarından, tarihteki yerlerinden, toplum hayatındaki etkilerinden ve yarattıkları sonuçlardan haberimiz var mı?

İşte ben, dünya çapında ün sahibi Prof. Gaetano Mosca'nın artık klâsikleşmiş, konusunda anıt hâline gelmiş bu kitabını, aylar süren çetin bir çalışmadan sonra dilimize bu amaçla çevirdim.

Boş bir iş yapmadığıma da inanmış bulunuyorum.

* * *

Sırası gelmişken, bu çeviride rastladığım güçlükleri söz konusu etmeden yapamayacağım. Belirli konular henüz yurdumuzda çok derinliğine işlenmemiş olduğundan, bunlarla ilgili yerleşmiş, kökleşmiş, herkesçe anlaşılır terimler, deyimler de hemen yok gibidir.

Gerçi yabancı sözlüklerde bunları enine boyuna tarif edilmiş görürsünüz ama, hangi dildeki sözlüğe baktıysanız o dilin içinde “mahpus” kalırsınız, Türkçe ile bir bağ kuramazsınız. Eldeki Türkçe sözlükler de çok değerli, yararlı olmakla beraber bu bakımdan çoğu zaman yetersizdir, işinize yaramaz. Bu, özellikle felsefe, sosyoloji, iktisat, hukuk... terimleri için böyledir.

Onun içindir ki kimi yabancı terimleri -bunların karşılıkları hatta Osmanlıca olarak dahi, dilimizde bulunmadığından- uydurmak demeyeceğim ama, “yakıştırmak” zorunda kaldım. Ancak, bunların yerinde olmalarına da çok özen göstermeye çalıştım. Böyle davranırken -inşallah- bir yanlış yapmamışımdır.

İstanbul, Mayıs 1963

S. T.

ÖNSÖZ

Uzun yıllar Roma Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yapmış olan Prof. Gaetano Mosca, Alpler ötesinde büyük önem kazanmış olup İtalya'daki birçok üniversite kürsülerinde öğretimi yapılan bir disiplinin kurucularından biri sayılabilir.

Bu disiplin, sıkı bir bilimsel eleştirimin kurallarını uygulayarak, tarih boyunca milletlerin siyasî doktrinlerini incelemektedir.

Prof. Gaetano Mosca, birkaç baskısı yapılmış olan "Elementi di Scienza Politica" adlı büyük eserinin ilk bölümlerinde "siyasal bilim"e uygulanması gereken metodu uzun uzadıya ortaya serip tartışmıştır. Bu metot, özellikle siyasî doktrin kitaplarında sık sık rastlanan yanlış kıyaslama ve benzetmeleri ortadan kaldırmak amacıyla gütmektedir. Bu yanlışlıklar, terimlerin yerinde kullanılmayışlarından ileri gelmektedir, çünkü aralarında ancak uzak bir benzerlik bulunan kurumları anlatmak için çoğu zaman aynı sözler kullanılmaktadır. Uygulama alanında bu yanlış benzerlikler, müphemlik üzerine kurulu oldukları için temellerinden kusurlu birtakım ideolojilerin doğmasına yol açabilir. Georges Sorel'in sosyolojiye soktuğu bir söz yeniden kullanılarak denebilir ki, birçok milletlerin hayatına hâkim olma amacını güden ve çoğu zaman tarihsel bakımdan rastgele kökler üzerine kurulu bulunan birçok "mitos"ların kökü, işte buradadır.

Metodolojik ve eleştirel muazzam çalışmalarının ışığı altındadır ki Prof. Gaetano Mosca en eskilerinden en yakın olanlarına kadar siyasî doktrinlerle siyasî kurumların tarihini anlatan bu eseri meydana getirmiştir. Bu kurumların olumlu izahına paralel olarak, yazar aynı çağda ele aldığı milletlerin yapılarıyla sosyal durumlarındaki başlıca olayları anlatmakta; onların yaşayışlarının bu iki esaslı görünüşü arasındaki bağları ya da hiç değilse bu bağların en şüphe götürmez olanlarını göstermeye çabalamaktadır.

Mevcut sosyal ve siyasal durumu anlatıp haklı göstermek ya da hatta bunun aleyhinde bulunmak üzere benzeri (herhangi bir kinayeli anlamda olmaksızın) -"ideoloji" diye adlandırılabilir- nesnenin, yani o çağda geçer akçe olan düşünce ve yargı sistemlerinin hangileri olduklarını da Prof. Gaetano Mosca aynı zamanda göstermektedir.

Uzun çalışmasının sonucu olarak Prof. Gaetano Mosca'nın ortaya koyduğu varsayım (faraziye) şudur ki, her çağda ve aynı anda (kendisinin "politik sınıf" diye adlandırdığı) bir politik idareci sınıfla bir düşünceler sistemi her zaman var olagelmıştır. Yürürlükte olan ve aynı zamanda uygun düştüğü toplumsal ülküyü ifadelendiren, işte bu düşünceler sistemidir. Profesör bunu "politik formül" ya da sistem diye adlandırmaktadır.

Bu iki terim, çağlara göre yavaş ya da hızlı olarak, sürekli bir değişme yolundadır. Biri ötekini etkiler, yani idareci sınıfın içindeki değişmeler politik formül üzerinde de yankı yapar ve karşılıklı olarak, doktrin değişiklikleri de uygulama alanında gerçekleşme eğilimi gösterirler.

Egemenliğin ilkesi ve kaynağı bakımından tarih boyunca çeşitli anlayışlar hüküm sürmüştür. Fakat bu teorik görüşler, aşağıdaki soruların karşılığı olan pozitif gerçeklere daima bağlı kalmıştır:

Bu egemenlik kendini nasıl açığa vurur? İdareyi nasıl yürütür? Hükümet personeli ve idareci sınıf nasıl yenilenir?

İtalyan sosyolojisinde seçkinler meselesinin tuttuğu önemli yeri hep biliriz; başka bir görüşten hareket eden Vilfredo Pareto'nun bunun üzerine olan düşünceleri de bilinmektedir. Prof. Gaetano Mosca ise aynı konu üzerinde orijinal ve ilgi çeken görüşler ortaya sermektedir.

Onun şimdi elimizde bulunan "Siyasî Doktrinler Tarihi", bugüne değin siyasî tarih, felsefe tarihi ve iktisadî doktrinler tarihi içinde dağınık hâlde bulunan unsurları toplayarak bir boşluğu doldurmuş bulunmaktadır. Esaslı nesnenin, yani milletlerin sosyal ve siyasal teşkilâatlanmasındaki evrimin sentezini yaparak yazar, genel tarihin ve çağımız politik hayatında aynı yöne doğru yol alıp birleşen eğilimlerin anlaşılması için bundan böyle çok gerekli olan bir eseri ortaya koymuş bulunmaktadır.

Olaylarda olduğu kadar doktrinde de siyasî faaliyetin özellikle hareketli olduğu şu anda, Prof. Einaudi'nin deyişiyle "düşüncenin ve ona paralel olarak siyasî kurumların içinden geçmiş oldukları bütün safhaların" neler olduklarını açık ve metotlu bir eserde bir sulukta inceleyebilmek, çok ilgi çeken ve çok faydalı bir şeydir.

Gaston Bouthoul
Milletlerarası Sosyoloji Enstitüsü
Başkan Yardımcısı

SİYASÎ DOKTRİNLERLE KURUMLAR ARASINDAKİ MÜNASEBETLER

Belirli bir kültür düzeyine erişmiş her insan toplumunda, bunun insicamını sağlayan iki ayrı çeşit kuvvetler görülebilir ki bunlardan bir kısmı entelektüel yahut manevî, ötekiler ise maddîdir.

Birinci grup, aynı siyasal gruptan olan kişilerin açığa vurdukları belirli sayıdaki temel düşünceler ve duygularda bir tıpkılık ya da benzerlik oluşu dolayısıyla ortaya çıkar. Örneğin din birliği, başkalarından ayrı bir kavme mensup olma şuuru, bir hanedana karşı beslenen geleneksel bağlılık gibi. İkinci gruba, yani maddî kuvvetlere gelince, bunlar idare ve hiyerarşi vasıtasıyla etki gösterirler: Gerekli baskı ve zorlama araçlarına sahip olduklarından, yığının faaliyetini, -bazen bu yığının kendisi tarafından arzulanan, fakat her hâlde idareci sınıfların görüşlerine uygun olan amaçlara yöneltmesini bilirler ve bunu yapma imkânları vardır.

İmdi, hele bir kavim oldukça yüksek bir entelektüel düzeye eriştiğinde, maddî kuvvetlerin, kendi faaliyetlerini, hemen daima, entelektüel ve manevî kuvvetlerin hiç olmazsa birkaçının yardımı sayesinde haklı göstermeye çalıştıkları görülür. Entelektüel ve manevî kuvvetler de güzel buldukları siyasal teşkilât tipini tatbikatta da gerçekleştirmek için kendi bakımlarından, çoğu zaman, iktidarı ele geçirmek amacını güderler.

Maddî bakımdan bir toplumu idare eden hiyerarşilerin bütünü, hiç değilse İtalya'da, bugün öteden beri "siyasal idareci sınıflar" adıyla gösterilmeye başlanan şeyi teşkil eder. İdarecilerin iktidarına manevî bir temel teşkil eden doktrinlerle inançların bütününe gelince, bu da bugün İtalya'da çoğu kimselerin *formula politica* diye adlandırdıkları nesnedir.

Siyasal formülün her ayrı durumda, belli bir çağda ve belli bir kavimde üstün gelen entelektüel olgunluk derecesine, duygularla inançlara uygun düşmesi gerektiği apaçıktır. Yine bu formülün, aynı anda ve aynı kavimde idareci sınıfın seçilip toplanma ve teşkilatlanma usulü ile ahenk hâlinde olması da gerektir. Örneğin,

kullanmakta olduğu iktidarı tanrısal iradenin bir tezahürü sayarak hakir gösteren bir siyasal idareci sınıfın, iktidarını halk iradesinin varsayılan ya da gerçekten var olan rızası üzerine kurmuş bir idareci sınıfın benimsediği görüşlerden ayrı görüşlere uygun olarak biçimlenip teşkilâatlanması gerektir. Onun içindir ki idareci sınıfın biçimlenip teşkilâatlanma tarzı değişince siyasal formülün de değişmesi gerektir ve tersine olarak, siyasal formülün değişimi, idareci sınıfın da değişmesine yol açacaktır. Düşüncenin siyasal olaylar üzerinde, siyasal olayların da düşünce üzerinde yaptıkları bu karşılıklı etkiden çıkan sonuç şudur ki, aynı zamanda siyasal kurumların tarihini de incelemeksizin, siyasal doktrinlerin tarihini incelemek mümkün olamaz. Gerçekten, bir doktrinın niteliğini, bunun gerek savunmak gerek savaşmak üzere ilişkin olduğu siyasal teşkilât tipini hesaba katmaksızın, öğrenemeyiz. Başka bir deyimle, herhangi bir anda ve herhangi bir toplumda meydana gelmiş doktrinler hakkında tam bir fikir edinmek -aynı çağda o ortamda var olan siyasal teşkilât hakkında tam bir fikir sahibi olmadıkça- epey güçtür.

Öteden beri “medeniyet” diye adlandığımız nesneye sahip olan, dolayısıyla insanlık tarihinde bir yer edinmiş ve şimdi de böyle bir yeri bulunan bütün kavimlerin geçmişlerini inceleyerek, bunların az ya da çok uzak çağlardaki kurumlarını olduğu kadar düşüncelerini de öğrenmemiz mümkündür. Tarihin bize az güvenilir verilerden gayri şey getirmediği ve belirsiz, şüpheli nesnelere öğrettiği yolundaki inanç şimdi de oldukça yaygın hâldedir; doğrusu şudur ki tarih, kavimlerin siyasal ve askerî bakımından yönetimini ellerinde tutan kişilerin yapıp ettiklerini bize anlattığı sürece, bu eleştirinin temelden yoksun olduğu iddia edilemez. Çünkü bir çağı temsil eden insanların etkilerinin ne olduğunu, bunların hangi gerçek sebeplerle hareket ettiklerini ve aştukları engellerin hakikî öneminin ne olduğunu, hatta kendi çağdaşları arasında dahi, az çok doğru olarak ölçmek oldukça güçtür. Tarih olaylarının çok değişik ve karmaşık olmaları dolayısıyla, birbirlerine tıpatıp uygun iki durumu -bunlardan daha eski olanının daha yeni olanını aydınlatarak ve çözümlmesine imkân verecek şekilde- birbirinden ayırt etmek de seyrek görülen bir hâldir. Fakat buna karşılık tarihin hemen hemen doğru veriler getiren büyük bir parçası da vardır ve siyasal bilgileri incelemek bakımından bizi ilgilendiren de, işte bu parçadır.

Çünkü her medeniyetin bize miras bıraktığı belgeler; geçmiş medeniyetlerin kitapları, kanunları, yazıtları, anıtları sayesinde, bizden iki ya da üç bin yıl önce yaşamış insanların düşüncesini hemen hemen tam bir doğrulukla yeniden ortaya çıkarabiliriz. Aynı şeyi yaparak, onları yöneten kurumların işleyişlerini de öğrenebiliriz. Ve yine böylece, bizimkinden önceki medeniyetleri yaratmış olan kavimlerin zihniyetlerini, yasalarını, törelerini öğrenmek sayesinde, bir zamanlar gelişme ve yükselme hâlinde olan bu milletlerle bu siyasal kurumların hangi sebepler yüzünden çöktüklerini, değiştiklerini, kimi zaman da kaybolduklarını öğrenebiliriz.

II

İLK İNSAN TOPLULUKLARI

İnsan yeryüzünde en azından yüz bin yıl önce ortaya çıkmıştır ama bildiğimiz en eski belgelerle anıtlar topu topu beş, altı bin yıllıktır. Onun için siyasal düşünce ve kurumların incelenmesine başlanması mümkün olan tarihsel zamanlar, o çağdan başlamaktadır.

Belirli bir kültür düzeyine ulaşmak ve adına medeniyet denen nesneyi yaratmak için, ilkin toplumsal bir ahlâkın kurallarını tespit etmek gerekmiş olduğu muhakkaktır. Bunun için de, birbiri ardınca gelen kuşaklara aktarmak üzere, belirli nicelikte deneyler ve bilgiler toplamak; ilk sermayeleri evcil hayvanlar ve tarım araçları şekli altında biriktirmek gerekmiştir. Bütün bunlar ancak, birçok insan grupları tek bir toplum meydana getirmek için birleştikleri zaman elde edilebilmiş ve bu toplumun teşkilâtı da başlıca, buna katılan kişilerin bilerek veya bilmeyerek yaptıkları işbirliği üzerine kurulmuştur.

Fakat, hatta en eski medeniyetler doğmadan önce dahi, insan hiçbir zaman -yani hiçbir ferdin bir başkasıyla hiçbir çeşit devamlı münasebette bulunmadığı derecede- tek başına yaşayamamıştır. İnsanoğlunun yaşayış tarzı daima topluma benzer bir nesneye ihtiyaç göstermiştir ve insanı “siyasal bir hayvan”, yani toplumsal bir hayvan olarak tarif eden Aristoteles’ten beri bu, açıkça meydana çıkmış bulunmaktadır. Zaten toplumsallık birçok hayvan türlerine

de özgü olan bir olaydır. Bu bakımdan, arılarla karıncalar gibi böcekler arasında bununla ilgili örnekler görmekteyiz. Memeli hayvanlar arasında da bu, böyledir: Çünkü maymunlar, kunduzlar ve ot yiyen hayvanların büyük kısmı yabancı hâldeyken az veya çok kalabalık gruplar hâlinde yaşarlar.

Avusturalya, Afrika ve Amerika'nın en ücra yerlerinde, ilkel toplumların nasıl oldukları hakkında bize bir fikir verebilen insan grupları, bugün dahi vardır. Örneğin Avusturalya'daki yerliler, yok edilmedikleri bölgelerde, bugün dahi birkaç yüz kişilik göçebe sürüleri meydana getirirler; avla, balık tutmakla ve toprağın kendiliğinden onlara verdiği birkaç bitki ile yaşarlar.

Geçen yüzyılın sonunda Spencer okulu, ilkel politik organizmaların işleyişini inceleyerek daha gelişmiş toplumların işlemlerini nizamlayan kanunları bulmanın mümkün olduğu düşüncesini ileri sürmüştür. Fakat biz bu usulün gerçekten bilimsel sonuçlar verebileceği fikrinde değiliz. Yoksa, örneğin hatta organizmaları belirli olarak ayırt edilmemiş bulunan polipler gibi, aşağı hayvanlarda bu görevleri inceleyerek, -örneğin insan gibi- üstün bir hayvanın anatomisini ve fizyolojisini öğrenmek mümkün olurdu.

Gerçekten, göçebe sürülerde hakikî bir siyasal teşkilâtlanmanın, hatta en ilkel belirtilerini bulmak dahi güçtür. Doğrusu şu ki bunların her birinde genellikle en kuvvetli erkek ya da en iyi avcı olan bir şef vardır. Bazı güç durumlarda Yaşlılara akıl danışılır. Fakat bütün bu hâllerde söz konusu olan tamamen kişisel etkilerdir ki, bunları kullananlar bu kullanışlarını haklı göstermek için gerekli vasıfları muhafaza ettikleri sürece devam ederler.

İnsanın evcilleşebilecek hayvan türleri, yetiştirebileceği bitkiler bulduğu bölgelerle insan soyunun üstün vasıflara sahip olduğu yerlerde göçebe sürüsü daha kalabalıklaşabilmiş ve yavaş yavaş kabile hâline gelmiştir. Yani birkaç bin kişilik bir topluluk olmuştur ve biz de bunun içinde bir hiyerarşinin ve siyasal bir teşkilâtlanmanın ilk unsurlarının var olduğunu görebilmekteyiz.

Gerçekten, her kabiledede genellikle savaş şefi olan en yüksek bir şef vardır ki, barış döneminde geleneksel bir hukuka göre yargılama işiyle uğraşır. Bununla birlikte az çok ciddi durumlarda genel olarak Yaşlılar Kurulundan -yani en kalabalık ve en sözü geçen ailelerin reislerinden- akıl danışmak görevindedir. En ciddi durumlarda genel olarak kabileye mensup bütün hür erkekleri, bir genel kurul toplantısına çağırır. Kabile Hristiyanlık ya da Müslümanlık

gibi dünya çapında bir dini kabul etmemişse, çoğu zaman özel bir tanrıya sahiptir ve onu kendi koruyucusu sayar. Aynı kabilenin bütün üyelerini birleştiren manevî bağ, ortak kandan olduklarına dair gerçek ya da öyle sanılan -yani bütün kabile üyelerinin aynı atanın soyundan gelme olduklarına dair beslenen- inançtır.

Tabiat şartlarının bu evrime en elverişli oldukları dünya bölgelerinde kabile, göçebe yaşayışı bırakıp istikrarlı bir durum edinebilince ve çobanlık hâlinin yerini kısmen rençberlik alınca, bunun sonucu olarak nüfus, belirli bir yoğunluğa erişecek kadar artmıştır. Böylece ilkel Site ortaya çıkmıştır. İşte en eski anıtların ve en eski entelektüel ve maddî çalışmalardan kalma izlerin bize miras bırakmış oldukları, bu tip bir insan toplumdur. Kabilde olduğu gibi, ilkel sitede de, hür insanların yanı başında daima köleler ve hemen daima da üçüncü bir insan kategorisi buluyoruz ki, bu sonuncular köle olmamakla beraber siyasal topluluğun üyeleri de sayılmamaktaydılar: Çünkü azatlanmış kölelerin ya da herhangi bir sebeple kabilelerini veya asıl sitelerini terk etmek zorunda kalmış yabancıların soyundan gelmeydiler. Bu ara-sınıfın üyeleri az ya da çok karmaşık törenlerden sonra kabilenin içine alınabiliyorlardı ve törenlerin en sık görüleni de kabilenin bir üyesinin kanının, sembolik olarak, yeni üyeye aktarılmasıydı ki bu, bazen şimdi de yapılmaktadır.

III

BÜYÜK DOĞU İMPARATORLUKLARI

Hristiyanlık çağından evvelki üçüncü bin yıl başlamadan önce, geniş toprakları ve -bir milyonu bulabilen, bazen de aşabilen- kalabalık nüfusları tek bir yönetim altında birleştiren siyasal topluluklar kurmak için ilk teşebbüsler yapıldı.

Bu olay, bir site bir imparatorluk önemini edinebilmek için yeteri kadar siteyi ve toprağı hükmü altına alabildiği zaman vuku buldu.

Birçok modern yazarlar, bu arada Fransız De Gobineau ile daha sonra Alman Oswald Spengler, dünya yüzünde doğmuş olan ve büyük siyasal organizmaların çağdaşı bulunan çeşitli kültür yurtlarının listesini yapmak istemişlerdir. Fakat bu liste, türlü sebepler yüzünden, güçlükle doğru olabilir: Bu sebeplerden biri de

bir medeniyetin tamamen orijinal mi olduğu, yoksa daha önceki bir medeniyetten kültür unsur ve araçları alıp almadığını bilmenin epeyce güç olmasıdır. Her ne olursa olsun, görünüşe göre en eski ve büyük insan toplulukları Dicle ve Fırat nehirlerinin suladığı Aşağı Mezopotamya ile Nil Nehri'nin suladığı Mısır'da meydana gelmişe benzemektedir. Bununla birlikte, son yapılan buluşlar eski Mezopotamya medeniyetinden önce daha eski bir medeniyetin var olduğunu, bunun köklerinin de Aşağı Mezopotamya'nın kuzeybatısındaki Elam'da bulunduğunu gösterire benzemektedir.

Nitekim son buluşlar Aryaların istilâsından önceki çok eski bir medeniyetin İndus Nehri'yle kollarının bulunduğu -Mezopotamya ve Mısır gibi sulanılması mümkün- ovalarda doğmuş olduğunu müşahade imkânını vermiştir (Bk.: Gordon Childe'in "Tarih Öncesinde Doğu" ve Ernest Mackay'ın "İndus Medeniyeti" adlı eserleri).

Her ne olursa olsun, şurası muhakkaktır ki, Mısır'da ve Aşağı Mezopotamya'da (ya da değişik diyelekli olup Sümerler ve Akadlar diye adlandırılan iki kavmin oturdukları ülkelerde) büyük devletlerin kurulmasına en elverişli şartlar gerçekleşmiş bulunmaktaydı. Çünkü, bu iki bölge ovalıktır, onun için çeşitli parçaları arasında bunları ayıran tabii engeller yoktur. Beri yandan, bu iki bölgeye özgü sulama sisteminin düzenli olarak işleyebilmesi için, o dolayların tümünün tek bir otorite altında bulunması gerekmektedir. Daha Ksenophon'dan önce, Herodot da suyun herkes için en yararlı tarzda dağıtılmasını nizamlamak için bu birliğin gerekli olduğunu bize anlatmış bulunmaktaydı.

İlkin Mısır'ın, Hristiyanlık çağından otuz asır kadar önce, Menes adlı bir kralın saltanatı döneminde birliğini gerçekleştirmiş olduğu muhakkak gibidir. Fakat Aşağı Nil Vadisi, daha uzun bir zamandan beri belirli bir kültür düzeyine ulaşmış bulunmaktaydı. Çünkü, bu bölgenin verimliliğini borçlu olduğu nehir sularının akımını düzenleme işini başarmış, hieroglif yazısını da mükemmelleştirmediyse bile, o bulmuştu. Söylenişine göre, Mezopotamya'da bir Uruk kralı, Hristiyanlıktan 2800 yıl kadar önce Aşağı Fırat'la Aşağı Dicle'nin bütün öbür sitelerini hükmü altına almış bulunmaktaydı. Bir asır kadar sonra Büyük Sargon, rivayete göre, bütün Aşağı Mezopotamya'yı hükmü altına aldıktan sonra Suriye'ye kadar uzanarak, doğrusunu söylemek gerekirse, bir asırdan

XLIII

1914'TEN BERİ SİYASÎ DÜŞÜNCENİN
GENEL VASIFLARI

Mesele sadece doktrin bakımından ele alındığı zaman, olayların muazzam çalkantılarına rağmen yaşadığımız çağdaş devrin bu alanda gerçekten yaratıcı olmadığı görülür. Hatta faşizm gibi en vurucu kırıcı olarak görünen ideolojilerin hepsi, zaten var olan teorilerden doğmuşlar, bu teorilerin sonuçlarını özellikle uygulama alanında bulup çıkarmışlar ve bunları tekniğin yeni imkânlarına uydurmuşlardır.

İkinci bir vasıf da siyasî doktrinlerin iktisadî doktrinlerle hemen hemen içinden çıkılmaz şekilde birbirlerine karışmış olmalarıdır ki bu karışma, düşünceler bakımından sosyalizmin etkisinden, bünyeler bakımından da pazarların genişlemesinden ve ulaştırmaların kolaylaşmasından ileri gelmiş, bu ise çeşitli şeyler arasında, iktisadî ihtiyaçlar ve tüketim bakımından, taklitçiliğe yol açmıştır.

Bir başka vasıf da entelektüel hayatın ve hatta genel olarak hayatın politikleştirilmesidir. Başka devirlerde de bütün entelektüel hayat ideolojik çatışmaların çevresinde toplanmıştır. Fakat o zaman bu çatışmalar dinsel nitelikteydi. Bugün ise politik ilkeler dinsel ilkelerin yerine geçmek eğilimini göstermektedir. Bunun en iyi kanıtı da, vaktiyle Kiliselerin, hâkim olduğu bir alan olan ahlâkın, gittikçe daha büyük ölçüde, siyasî partilerle siyasî programlara eklenmek, katılmak eğilimini göstermekte bulunmasıdır. Yine bunun gibi, eskiden rakip dinlere özgü olan müsama-hasızlık da şimdi politik inançlar alanına geçmiş bulunuyor.

Silâhlanma bakımından olduğu kadar ulaştırma bakımından da tekniğin gelişmesi devletin ve teşkilâtlı partilerin kudretlerini ve her yerde ortaya çıkışlarını büyük ölçüde kuvvetlendirmiştir. Eskiden her zaman için mümkün bir şey olan vatandaşların ayaklanması, pratik olarak imkânsız hâle gelmiştir. Her yerde merkezî iktidar bunu hemencecik haber almaktadır ve o anda işe karışabilecek durumdadır. Ancak askerî ayaklanmaların az çok başarı kazanma ihtimali vardır. Onun için iktidar da "Alâeddin'in lâmbası" gibi bir şey olmuştur: Bu lâmbayı elinde

bulundurup ahlâk ve kanun kurallarına pek aldırış etmeyen bir kimse, canının her istediğini yapabilir. Hitler'in ve daha başka birkaç kişinin tecrübesi, kararlı bir diktatörün ancak ölüm ya da yabancı ordular tarafından devrilebileceğini göstermiştir. (Gerçek olan şu ki bu durum özellikle 1940 savaşıdan önceki devre için doğrudur. Ferdî suikastlar, paraşütle adam indirmeler, mukavemet kuvvetleri tarafından geliştirilen hafif telekomünikasyon araçları gibi yeni teknikler ortaya çıkmalı beri bu, iktidardaki idarecilerin güvenliklerini azaltarak durumu yeniden tersine çevirmiş bulunmaktadır.)

Psikolojik alanda olduğu kadar teknik araçlar alanında da propagandanın kaydettiği muazzam ilerlemeler bakımından durum yine aynıdır. Teşkilâtî siyasî partiler için ve -daha geniş ölçüde- otoriter devletler için böylece ortaya birtakım ideoloji yayma imkânları çıkmıştır ki o zamana kadar bunlar ancak Kiliseler tarafından kullanılmaktaydı. Dediğimiz gibi bu vasıflar ulusların yaşayışlarını son hadde kadar politikleştirmeye ve dolayısıyla da siyasî doktrinlerin önemleriyle etkenliklerini arttırmaya yardım etmişlerdir. Yine bu, Prof. Mosca'nın "siyasî sınıf" diye adlandırdığı zümrenin -yani halkın politik kavgalarla gerçekten ilgilenen ve bunlarda rol oynayıp politik personel arasında yer almağı arzulayan kısmının- gittikçe genişlemesine yol açmıştır. Kişisel olarak politika macerasına atılma merakı geniş ölçüde yayılmış bulunmaktadır.

Son olarak devletin, yani iktidarı elinde tutan ekibin nüfuzu ekonomik sektörlere yayıldığı nispette, eskiden geniş ölçüde bağımsız olan bu sektörler de politik otoritenin hükmü altına girerler. En çok arzulanan ya da en çok para getiren makamlar, krediler, evler, hatta işin çeşidi ve bir kimseye verilmesi dahi bu otoriteye bağlı hâle girer. Bunlar konformizmin ya da politik gayretkeşliğin karşılığı hâline gelmek yolundadırlar, herkes iktidarın lütfu ile mükâfatlanır, gazabı ile cezalandırılır. Konformist olmayanlara, gidişata uymayanlara (çok içten pazarlıklı ve ikiyüzlü olanlar hariç) hiçbir şans tanınmamaktadır.

Çağımızın özellikle psikolojik olan bir başka vasfı da zorbalığa olan genel eğilimdir. Zorbalık, hiçbir zaman kâabına varılamamış büyüklükte iki dünya savaşıyla, ilkin milletlerarası alanda

kendini göstermiştir. Aynı süre içinde, yani 1914'ten beri üç tane de muazzam iç savaş (Rus, Çin, İspanyol iç savaşları) olup bitmiş, bunların her biri milyonlarca kurbanı mal olmuştur. Politik çatışmalar yüzünden adam idam ettirmeler XIX. yüzyılın sonunda nihayet canavarca bir şey sayılarak bütün mevzuattan çıkartılmıştı. Bugün ise bu çeşit idamlar yine geçer akçe olmuş ve sık sık görülmeye başlanmıştır. Dünyanın her yerinde bugün bu türlü idamlar, adi suçlar yüzünden yapılan idamlara göre çok daha fazla sayıdadır. Politika uğrunda adam öldürme ve bir ırkı yok etme, çağımızın belirli vasıflarındandır.

Son olarak, hadiselerin kronoloji bakımından hemen her yerde tarihin gerçek bir hızlanışına şahit oluyoruz. Kargaşalıklar, sosyal değişmeler, anlaşmazlıklar ve bunların yanı sıra büyük icatlar da hızlı bir tempo ile birbirini kovalamaktadır. İmdi, toplumdaki tempoların ve belli başlı devirlerin süresi - üretim ve mübadelede olduğu kadar demografik ve politik olaylarda da olmak üzere- değişti mi bu toplum da gerçekten bünye değiştirir. Bu yüzden büyük bir psikolojik kararsızlık ve yanı sıra da belirli bir güvensizlik ve kaygı duygusu ortaya çıkar. 1914'ten beri milletler kendilerini daima büyük ve yok edici sarsıntıların kenarında hissetmektedirler. Her yeni gün onlara her çeşit silâhlarda yeni bir tekâmül getirmektedir. Demokles'in asrında bulunmaktayız.

Beri yandan, nüfus artışındaki büyük hızlanma da bu güvensizliğe eklenmektedir. Bu yüzden herkesin hayat sahasında daralma olmaktadır. Buldukları yer daralan milletler kendilerini hayatî bir rekabet hâlinde hissetmekte ve umutsuzca ya da zalimce çözüm şekillerini kaçınılmaz saymaya eğilim göstermektedirler. Fazla kalabalık nüfuslu ülkeler gayet kolay bozulabilecek bir ekonomik dengenin sıkıntısını çekmekte, fazla çapraşık mübadele sistemlerine tâbi olmaktadır ki bunlardaki en ufak bir sarsıntı bazen felâketlere dahi yol açmaktadır.

Özet olarak, çağdaş politik doktrinlerle eğilimlerin sosyal enfastrüktürünün ana vasıfları şunlardır: 1 - Geri ve eskiye bağlı kalmış milletlerle sınıflarda zihniyetlerin hızla değişmesi; 2 - Tarihsel ve politik devirlerle tempoların genel olarak hızlanmaya doğru yönelip değişmesi; 3 - Demografik artışın çok hızlı bir gidiş edinmesi: Bugünkü günde insanlığın sayıca artışı tam manasıyla